

**ІДЕЯ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ЄДНОСТІ: ФІЛОЛОГІЧНІ РЕЦЕПЦІЇ ТА ДОСВІД
СЬОГОДЕННЯ**

Філологія як важливий спектр полікультурної освіти не може стояти осторонь від сучасних викликів. Вона має виконувати загальнокультурну місію й в умовах сьогодення, коли нагальним постає питання переосмислення текстових джерел не лише з позиції філології, а й з досвіду слов'янського сьогодення.

Традиційно славістика як комплексна соціогуманітарна наука базувалася на китах історичних та етнічних взаємозв'язків слов'янських народів. На цьому тлі функціонувала постійна проблема домінування окремих етносів, у якій усе зводилося до декларативного констатування, а не до боротьби позиціонованих думок. Водночас рецепції текстів слов'янських літератур засвідчують неминучість сучасної геополітичної ситуації, позначеною війною Росії з Україною.

Драматичні контакти слов'янських народів під філологічним радикалом увиразнює актуальна для сучасних реалій соціолінгвістична праця О. О. Тараненка – українського мовознавця, доктора філологічних наук, який одним із перших представив самотність україністики як напряму славістики. У науковій розвідці «Три метафоричні ідеї слов'янської єдності та їх різні інтерпретації (Коллар – Пушкін – Шевченко та ін.)» автор ще в 2019 році акцентував увагу на історично складній проблемі мовної ситуації та мовної політики у східнослов'янському ареалі, тим самим змодельовавши філологічну проєкцію на сьогоденні реалії.

Учений продемонстрував набір смислових моделей, які «групуються навколо ідей як єдності, так і протиставлення при зображенні феномену слов'янства» [2, с. 56]. Зокрема, модель ідеї слов'янської єдності та слов'янської солідарності можна узагальнити таким чином:

Здавалося б, метафоричні образи-ідеї високогуманні, враховують інтереси кожного слов'янського народу. Однак автор спростовує цю концепцію, називаючи її «наївно-захопливою».

Крізь призму вказаних метафор у тексті О. О. Тараненка проглядає й ряд інших важливих для сучасності проблем:

1. Історичний етногенез та духовно-моральні виміри слов'ян.

Науковець інтерпретує історичну долю різних слов'янських народів через аналіз творів відомих письменників, виводячи з них вагомий для кожного народу акцент опори на минуле, як-от, до прикладу, в поезії Т. Г. Шевченка «Полякам»: «Ще як були ми козаками, А

унії не чуть було, Отам-то весело жилось! Братались з вольними ляхами, Пишались вольними степами».

2. Суперечності характеру співіснування слов'янських народів.

Традиційне осмислення слов'янства як єдиної родини позначилось на метафоризації найменувань спорідненості в контексті слов'янських літератур. Т. Г. Шевченко, наприклад, часто називав слов'ян і наш народ, зокрема, дітьми: «Того ж батька, такі ж діти – Жити б та брататься». Але така думка дисонує з родинною образністю, яку постулює російська література: до прикладу, поет О. Одоєвський створює образ Росії як старшої сестри чи дівч. Тож вітчизняний науковець засуджує такий підхід до ієрархії стосунків – «з диференціацією його членів уже не тільки за місцем, роллю, а й за давністю походження» [2, с. 57] – й увиразнює його зразками різного трактування образу матері словаком Яном Колларом (образ матері як слов'янщини в цілому) і росіянином Федором Тютчевим (образ Росії як матері щодо Польщі).

3. Завойовницька позиція Росії.

Олександр Тараненко аналізує концепцію російського мислення під час війни між Росією і Польщею 1830–1831 рр., увиразнюючи її думками російських та польських поетів. О. Пушкін радить Європі не втручатися у внутрішньослов'янські питання, а Ф. Тютчев вважає за необхідне покарати Польщу як члена родини, який заблукав. У той же час А. Міцкевич з тривогою розмірковує, «чи рід слов'янський буде втягнутий на завойовницькі шляхи Росії».

Український науковець проводить паралель між ХІХ і ХХ ст. Його умовивід: «Образ російського народу як старшого брата народів у складі СРСР дожив у його наївно-високому розумінні в офіційній ідеології до середини ХХ ст.» [2, с. 59]. «Пейоративно-іронічні конотації», на яких наголошує дослідник, наявні й у нинішній російській геополітиці: презирство, несхвалення, осуд, іронія тощо – мовляв, це їхня історична месіанська роль.

4. Про україністику як аспект славістики.

Науковець цитує ідеологів Кирило-Мефодіївського братства, які наголошували на важливості для слов'янського світу України з її миролюбною позицією та вільнолюбною історією: «... вона любила і поляків, і москалів, як братів своїх, і не хотіла з ними розбрататься, вона хотіла, щоб всі жили вкупі ... Але сього не второпали ні ляхи, ні москалі»; «Лежить в могилі Україна, але не вмерла. Бо голос її, голос, що звав усю Слов'янщину на свободу і братерство, розійшовся по світу слов'янському ...» [2, с. 60].

Відповідно автор наполягає на позиції синергетизму славістики й україністики. Зауважує, що літературно-культурні діячі різних слов'янських народів поділяли бажання об'єднатися за умови мати свою «республіку», мову, літературу та суспільну справу.

5. Слов'янські цінності й досвід сьогодення.

Дослідник акцентує увагу на втіленій у творчості Яна Коллара ідеї рівності між поняттями «слов'янин» і «людина»: «Хай на твій клич: «Слов'янине!» – щоразу людина озветься» [2, с. 67]. На цьому тлі асиметрично дисонує панслов'янська ідеологія Росії щодо домінування в соціально-культурному та інформаційному просторі.

Слов'янські пріоритети – стабільність, незалежність, взаємодопомога, високі моральні норми, що суперечить інтересам РФ. Тож осмислений у науковій розвідці польський національний романтизм, у контексті якого Польща виконує роль «не просто політичного об'єднувача слов'янства, а духовного...» [2, с. 65], в чомусь суголосний з нашим часом, коли Польща займає реальну позицію підтримки нашого народу.

Отже, українська позиція в масштабах славістики набирає нових обертів – стає її енергетичним центром. Однак консолідація України зі слов'янським світом повинна змінити вектор. У цьому контексті наукова розвідка професора Тараненка продукує думку щодо необхідності філологічного (лінгвістичного, історико-етнографічного й культурологічного) прочитання й переосмислення текстів слов'янських літератур. Філологічна спадщина містить власний, специфічний, потенціал для формування цінностей, необхідних для подолання викликів часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лучик В. В. Вступ до слов'янської філології. Підручник. Київ: Видавничий центр "Академія", 2008. 174 с.
2. Тараненко О. О. Три метафоричні ідеї слов'янської єдності та їх різні інтерпретації (Коллар – Пушкін – Шевченко та ін.). Українська мова і європейський лінгвокультурний контекст: Збірник наукових праць. 2019. С. 56–67.

*Сисак Тетяна
Науковий керівник – доц. Бабій Ірина*

СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА»

Фразеологізми здавна є активним елементом мовлення людей, творів письменників. Зараз достеменно невідомо, як вони з'явилися в мові. В. Ужченко зазначає, що «фразеологізми приходили із суші й моря, з лісу й поля, з неба і <...> з-під землі» [4, с. 4]. Фразеологізм – це одиниця мови, в яку об'єднуються два або більше роздільно оформлені компоненти і становлять згодом вираз, який сприймається як одне ціле. «Фразеологічні одиниці віддзеркалюють духовний світ, ментальність народу [1, с. 291].

Володимир Лис – вагома постать в українській літературі, відомий письменник, журналіст, редактор, автор 20 книг. За роман «Століття Якова» митець отримав найпрестижнішу нагороду – золоту корону з діамантами на конкурсі «Гранд-коронація слова».